

۱۵۹۶۲۸۵ : ۱۰۰

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سلسله تک‌نگاشت‌های
الگوی اسلامی ایران پیشرفت

علل انحطاط تمدن اسلامی از منظر استاد مطهری

www.ketaboo.ir

رهبر فرزانه انقلاب اسلامی:

باید در طراحی الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت
بر چهار عرصه‌ی فکر، علم، معنویت و زندگی تکیه شود
که در این میان، موضوع «فکر» بنیانی‌تر از بقیه‌ی عرصه‌ها است

در دیدار اعضای شورای عالی
مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
۱۳۹۱/۱۲/۱۴

عنوان و نام پدیدآور:	علل انحطاط تمدن اسلامی / نگارش: استاد مطهری / نگارش مهدی حسین‌زاده‌یزدی ... او دیگران!
مشخصات نشر:	تهران: مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، انتشارات الگوی پیشرفت، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری:	۱۳۹ ص:، مصور، جدول، نمودار.
فروست:	سلسله نگاه‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت: ۸۹.
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۸۸۶۵-۱۹-۳
وضعیت فهرست نویسی:	فیا
یادداشت:	نگارش مهدی حسین‌زاده‌یزدی، سیدمحسن ملاپاشی، احمد مهرشاد، منیره زین‌العابدینی‌زنانی.
زبان:	کتابنامه: ص: ۱۲۸ - ۱۲۹.
موضوع:	مطهری، مرتضی، ۱۲۹۹ - ۱۳۵۸ -- نظریه درباره تمدن اسلامی
موضوع:	Motahari, Mortaza: ۱۹۲۱ - ۱۹۷۹ -- Views on Islamic civilization
موضوع:	مطهری، مرتضی، ۱۲۹۸ - ۱۳۵۸ -- نظریه درباره مسلمانان
موضوع:	Motahari, Mortaza -- Views on muslims
موضوع:	تمدن اسلامی
موضوع:	Islamic civilization
موضوع:	مسلمانان -- وضع اجتماعی
موضوع:	Muslims -- Social conditions
موضوع:	حسین‌زاده‌یزدی، مهدی، ۱۳۵۹ -
شناسه اثر:	مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، انتشارات الگوی پیشرفت
شناسه اثر:	۶/BP۳۰۰۸ / ۷ / ۲۹
رده بندی کنگره:	۲۹ - ۱۹۸
رده بندی دیویی:	۲۹ - ۱۹۸
شماره کتابشناسی ملی:	۱۷۸-۱۱

سلسله تک نگاه‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت:

علل انحطاط تمدن اسلامی / نگارش: استاد مطهری

نگارش: دکتر مهدی حسین‌زاده‌یزدی (استادیار، سسکده، بوم اجتماعی دانشگاه تهران)،
سیدمحسن ملاپاشی (دانشجوی دکتری دانشگاه تهران)، احمد مهرشاد (دانشجوی دکتری دانشگاه اصفهان) و
منیره زین‌العابدینی‌زنانی (دانش‌آموخته کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران)

ناشر: نشر الگوی پیشرفت، وابسته به مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۶

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۸۶۵-۱۹-۳

قیمت: ۷۰۰۰۰ ریال

تلفن: ۰۲۱ ۸۸۶۳۴۰۰۸ - ۰۲۱ ۸۸۰۱۴۶۴۸

www.olgou.ir

Email:olgou@olgou.ir

نشانی: تهران، خیابان جلال آل‌احمد، روبه‌روی بیمارستان شریعتی، شماره ۳
تمامی حقوق این اثر متعلق به مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت است.
مسئولیت دیدگاه‌های بیان شده در این تک نگاه‌ها بر عهده مؤلفان محترم است.

پیشگفتار

تعیین مبانی، ارکان، چارچوب و مسیر پیشرفت کشور در نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران باید با مشارکت گسترده و حضور همه جانبه دانشمندان، محققان، نخبگان دانشگاهی و حوزوی و جوانان این مرز و بوم صورت گیرد. به گواه تاریخ و تجارب گذشته، پیشرفتی همه‌جانبه و پایدار خواهد بود که مبانی اسلامی و ارزش‌های انقلاب اسلامی در آن توافقی مورد توجه باشد.

اینک مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در آستانه اتمام سه سال تلاش‌های علمی، تخصصی و فکری درباره پیشرفت اسلامی ایرانی، به بررسی نشست‌های علمی و تخصصی، تأسیس اندیشکده‌های مرکز، انتشار صدها مقاله ارزشمند و تهیه نقشه راه تدوین الگو و انجام برخی از مراحل آن، در نظر دارد با هدف تولید دانش و آگاهی و تعمیق ادبیات موضوعی در حوزه الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، آثاری را به صورت تک‌نگاشت‌های علمی فاخر منتشر نماید. تک‌نگاشت نوشتاری تخصصی و نیمه‌مبسوط است که تلاش است تا پژوهشگر خبره در یک موضوع خاص نگاشته می‌شود. تک‌نگاشت از نظر حجم و محتوای مقاله و کتاب است و نویسنده با پردازش و تحلیل یافته‌ها و مطالعات تخصصی پیشین و افزودن یافته‌های پژوهشی جدید خود و تحلیل جامع و منسجم آنها افق‌های تازه‌ای را در زمینه مورد بررسی می‌گشاید.

سلسله تک‌نگاشت‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت که در مجلدات مختلف منتشر می‌شوند، حاصل تلاش جمعی از استادان، اندیشمندان و محققان دانشگاهی و حوزوی است که مراحل مختلف نگارش، ارزیابی، ویراستاری، تدوین و انتشار را با نظارت متخصصان و اهل فن گذرانده است و در اختیار صاحب‌نظران قرار می‌گیرد. در پایان از مساعدت‌ها و تلاش‌های ارزنده نویسندگان تک‌نگاشت‌ها و داوران و مراکز مختلف علمی و پژوهشی که ما را در تهیه، تدوین و انتشار این سلسله یاری رساندند، تقدیر و تشکر می‌شود. امید است این محتوای علمی بتواند افق‌های نو و روشنی را در پیش چشم متخصصان دانشگاهی و حوزوی بگشاید و هر روز در طی مسیر تدوین و تحقق الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت گام‌های بلندتر و استوارتری برداشته شود.

فهرست

۷.....	چکیده
۹.....	مقدمه
۱۱.....	بیان مساله
۱۵.....	فصل اول: اعتقادات اسلامی
۱۵.....	قضا و قدر
۱۹.....	اعتقاد به آفرینش و تحقیر زندگی دنیا
۲۷.....	شفاعت
۳۰.....	نقیه
۳۳.....	انتظار فرج
۳۵.....	جمع بندی
۳۷.....	فصل دوم: اخلاق اسلامی
۳۷.....	توکل
۳۹.....	فهم درست از توکل
۴۲.....	دستاوردهای عملی فهم درست از توکل
۴۷.....	رضا و تسلیم
۵۴.....	صبر
۵۹.....	جمع بندی
۶۰.....	فصل سوم: احکام و نظام اسلامی
۶۰.....	جهاد
۶۴.....	حج
۶۷.....	اخلاق و آداب سفر حج
۶۸.....	روابط بین الملل اسلامی
۷۳.....	لزوم تعظیم شعائر اسلامی
۷۴.....	شعائر اسلامی
۸۰.....	حجاب

۸۱.....	تاریخچهٔ حجاب
۸۳.....	فهم نادرست از فلسفهٔ حجاب در اسلام
۹۴.....	فهم درست از فلسفهٔ حجاب اسلامی
۱۰۰.....	جمع‌بندی
۱۰۴.....	فصل چهارم: مسلمانان و عوامل بیگانه
۱۰۷.....	جایگاه عقل در اسلام
۱۱۰.....	موانع و قوانین عقل
۱۱۲.....	تاریخچهٔ تقلید در تمدن اسلامی
۱۱۳.....	محل در کلام اهل سنت
۱۱۵.....	عقل در فقه اهل سنت
۱۱۹.....	جمع‌بندی
۱۲۱.....	نتیجه‌گیری
۱۲۷.....	منابع

چکیده

چیستی علل انحطاط تمدن اسلامی پرسشی است که سال‌هاست ذهن اندیشمندان مختلف را به خود مشغول کرده است. هرکدام از اندیشمندان متناسب با مبانی فکری و دانسته‌های خود به این پرسش پاسخ گفته‌اند. ضرورت یافتن پاسخ این پرسش، امروزه بیش از هر زمان دیگری احساس می‌شود. ایران اسلامی امروز بیش‌ازپیش ضرورت حرکت جدی‌تر به سوی احیای تمدن اسلامی را باور کرده است و برای دست‌یافتن به این هدف، ای‌ج‌آسیب‌شناسی تمدن اسلامی وجود ندارد. این آسیب‌شناسی باید تا حد امکان عالمانه و به دور از حب و بغض انجام شود. از بین پاسخ‌های فراوانی که به این پرسش بیان شده است، نظریه استاد مطهری به دلیل اینکه به خوبی با مبانی اسلام و تمدن اسلامی آشنا بود، دوره معاصر می‌زیست، اهمیتی ویژه دارد. علل انحطاط تمدن اسلامی دغدغه‌ای مهم برای استاد مطهری بود و ایشان به صراحت به این نکته اشاره کرده بود و می‌توان بخش زیادی از آثار او، از جمله چارچوب پاسخ او در این پرسش جای داد.

استاد مطهری پاسخ‌دادن به این پرسش را کاری دشوار و خارج از توان یک نفر توصیف کرده است؛ اما برای آغاز این راه طولانی براساس تحلیل خود، نظر اندیشمندان مختلف سه زمینه اصلی را برمی‌شمرده است: ۱. اسلام؛ ۲. مسلمانان؛ ۳. عوامل بیگانه. استاد مطهری در بخش اسلام سه زمینه اصلی؛ یعنی اعتقادات اسلامی، اخلاق اسلامی و نیز احکام و نظام اسلامی را از هم تفکیک کرده و هریک را جداگانه بررسی کرده است. تمرکز اصلی استاد در کتاب‌های گوناگون بر همین سه بخش اسلام بوده و به دو بخش دیگر کمتر و پراکنده‌تر پرداخته است. استاد مطهری در بخش اسلام به انتقاد کسانی پاسخ می‌دهد که معتقدند آموزه‌های اسلام عامل اصلی انحطاط تمدن اسلامی بوده است. ایشان با تحلیل تک‌تک این آموزه‌ها در سه زمینه اعتقادات و اخلاق و نیز احکام و نظام اسلامی ثابت می‌کند که آنچه موجب انحطاط تمدن اسلامی شده است، عمل

مبتنی بر فهم نادرست از آموزه‌های اسلام بوده است. فهم درست از آموزه‌های اسلام و عمل مبتنی بر آن، بدون شک، عامل اصلی اوج‌گرفتن تمدن اسلامی بوده است و به‌هیچ‌وجه نمی‌توان آموزه‌های ناب اسلام محمدی (ص) را عامل انحطاط تمدن اسلامی برشمرد.

در بخش مسلمانان و عوامل بیگانه هم استاد مطهری به جریان‌های گوناگون اجتماعی که سرچشمه‌های داخلی و خارجی داشتند، اشاره کرده است که در این نوشته به‌دلیل مجال اندک، فقط جریان‌های عقل‌ستیز و عقل‌گریز را بررسی می‌کنیم. این جریان‌های گوناگون یکی از نقاط قوت تفکر اسلامی را که تأکید و تکیه بر عقل و عمل می‌نماید، نشان می‌دهد. زمینه‌ساز شکوفایی تمدن اسلامی شده، از تمدن اسلامی ستاندند و ضربه‌ای جبران‌ناپذیر بر بیکره این تمدن پویا و زنده وارد آوردند که هنوز مسلمانان با این آسیب‌های جبران‌ناپذیر، زمینه‌های فکری آن در حال ستیز هستند و با پیامدهای آن دست‌وپنجه نرم می‌کنند.

توشه‌ای که می‌توان در راه احیای تمدن اسلامی از آسیب‌شناسی استاد مطهری از گذشته این تمدن برگرفت، ضرورت پالایش فرهنگی و اعتقادی مسلمانان و عمل مبتنی بر آن است. استاد مطهری معتقد بود برای حرکت به‌سوی احیای تمدن اسلامی راهی جز پالایش اعتقادی مسلمانان از این کشور نیست. وجود ندارد و این آسیب‌ها را فقط می‌توان با عملی آگاهانه و از دل توده‌های مردم آغاز کرد. باید این آسیب‌شناسی‌ها پس از بررسی‌های علمی کافی از کُنج مراکز آموزشی و کتابخانه‌ها بیرون بیاید و به میان مردم برود و تمام نسل‌ها را تربیت کند. براین‌اساس، فقط در صورتی می‌توانیم راهی به‌سوی احیای تمدن اسلامی بیابیم که آسیب‌های موجود را ابتدا از اعتقادات و سپس از عمل مسلمانان بزداییم و دست‌یافتن به این هدف عالی پژوهش‌هایی عمیق و اقدام‌هایی عملی و جدی می‌طلبد.